

כפתח ה'פואמה הפדגוגית' של אברהם אורן — על הכותבים ומאמריהם

הספר לזכרו של אברהם אורן ז"ל — אורן כפי שכינהו הכל — נועד להציג את מפעלו החינוכי של מחנך ייחודי, מקורי ויוצא דופן לטובה, שהטביע את חותמו בבית ספרו המקיף שבמגדל-העמק והרבה מעבר לכך. שניים משערי הספר — 'לזכרו', ועל 'מפעלו החינוכי באורט רוגוזין במגדל-העמק' מתרכזים בעשייתו של אורן בשדה החינוך, ובפרט במגדל-העמק. שני שערים נוספים — 'מינהל, הוראה וחינוך בלתי-פורמלי בבית הספר' ו'חינוך ולימודי יהדות בביה"ס' מביאים מאמרים של כותבים שונים, העוסקים בנושאים שהעסיקו את אורן ז"ל במישרין או בעקיפין.

'לזכרו' כתבו ראש העיר, מנהלים, מורים ותלמידים שעבדו איתו בביה"ס וביקשו להאיר את אישיותו המיוחדת מזוויות שונות. מפעליו החינוכיים של אורן באורט רוגוזין מגדל-העמק נסקרים בהרחבה בשער השני. שער זה נפתח בדבריו של שמעון אורן, אחיו של אברהם ז"ל, המביא את תפיסתו החינוכית ההוליסטית, שהיתה רב-מערכתית ורב-רובדית. לאחר מכן בא פרק המבוסס על עבודת המאסטר שהגיש אורן ז"ל בביה"ס לחינוך באוניברסיטת חיפה בהדרכת פרופ' רחל הרץ-לזרוביץ. פרופ' לזרוביץ, יחד עם יוסף פריאל — ובהסתמך על אברהם אורן ז"ל — ריכזה וניתחה את עיקרי מפעל חייו של אורן בביה"ס רוגוזין מגדל-העמק. גילה קיין, סטודנטית בחטיבה האוניברסיטאית באורנים, תלמידה בעבר ומורה בהווה ברוגוזין מגדל-העמק, הביאה 'צילום מצב' של ביה"ס בשנת תשנ"ד, להשלמת התמונה ועדכונה. השער המוקדש לאורט רוגוזין מגדל-העמק נחתם בשתי הארות של ד"ר יובל דרור, ראש אורנים ואיש אוניברסיטת חיפה: 'מקומו של ביה"ס על רקע חידושי החינוך בעולם', והצעה למסגרת ניתוח ותיכנון של ביה"ס על סמך עקרונותיו של אורן ז"ל'. הארות אלה משלימות את המאמר הראשון של הרץ-לזרוביץ, פריאל ואורן ז"ל — שכן שני המאמרים בוחנים את ייחוד מפעלו החינוכי של אורן בביה"ס בקונטקסט של ספרות החינוך המקצועית המעודכנת בעולם.

השער 'מינהל, הוראה וחינוך בלתי-פורמלי בבית הספר' מביא דברי מחקר ועיון בתחומים החינוכיים שבהם עסק אורן ז"ל. המאמר הפותח, מאת פרופ' שלמה שרן מביה"ס לחינוך באוניברסיטת תל-אביב, הוא עידכון של נייר עמדה שהוזמן ע"י האגף למינהל פדגוגי של משרד החינוך והתרבות. מאמרו של שרן מציג 'חידושים בחינוך התיכוני בארה"ב', המתייחסים לרוגוזין מגדל-העמק כלכל ביי"ס תיכון בארץ. אורן ז"ל היה מנהל

ותיק ובעל השפעה מחנכת על תלמידיו וגם על מוריו. פרופ' מיכאל חן ואדי אודרי מביה"ס לחינוך באוניברסיטת תל-אביב דנים בסוגיה ניהולית חשובה ומעשית בעולם ובישראל: 'השפעת מינו של המנהל על התייחסות המורים לעבודתם'. היבט ניהולי נוסף מופיע במאמרה של ד"ר דבורה קלקין-שיפמן מביה"ס לחינוך באוניברסיטת חיפה — 'ההוראה הפרופסיונלית: "משתנה" התלוי בסגנון הניהול'. עורכי שני המחקרים הללו לא רק עוסקים במינהל החינוך אלא מציעים חידושים מושגיים בתחום זה, הראויים לבחינה נוספת וליישום.

אורן ז"ל טיפח רבות את ה"חינוך המשלים" או "התחום הבלתי-פורמלי למחצה" בבית ספרו במגדל-העמק. מאמריהם של גרופר, צדקיהו ותמיר, פלזנטל ורובינשטיין, מביאים חידושים שונים בתחום זה. ד"ר עמנואל גרופר, ראש אגף חינוך והדרכה בעליית הנוער, עיבד פרק מעבודת הדוקטורט שלו שנכתבה בביה"ס לחינוך באוניברסיטת חיפה בהדרכת הד"ר רבקה איזיקוביץ, שהיתה גם מורתו של אורן ז"ל באוניברסיטה. הפרק עוסק ב'טקסי מעבר ומשמעויותיהם בתהליך כניסתם של מדריכי נוער חדשים לתפקידם בפנימיות', אך הוא מתאים לטקסי מעבר ולמדריכי נוער — ולעובדי חינוך חדשים — בכלל. השתמעויותיו של פרק זה במחקרו המקיף של גרופר חשובות מכל הבחינות הללו גם לבתיה"ס התיכוניים בישראל. ד"ר שלמה צדקיהו ממכללת וינגייט מציג ומנתח את 'זכויות התלמידים בתקנוני בתיה"ס בישראל'; צדקיהו, שהתמחה במועצות תלמידים לסוגיהן בבתיה"ס, מעלה היבטים תאורטיים ויישומיים כאחד כפן חשוב זה של החינוך לדמוקרטיה בבתיה"ס התיכוניים. פן אחר בחינוך לדמוקרטיה מביאות אילנה פלזנטל וד"ר ישראלית רובינשטיין מביה"ס לחינוך באוניברסיטה העברית: הן מציגות את התכנית 'כללי המשחק', שפותחה בירושלים ונסתה בהצלחה בבתי"ס שונים, כולל באורט רוגוזין מגדל-העמק, בעידודו של אורן ז"ל.

השער האחרון בספר עוסק ב'חינוך ולימודי יהדות בביה"ס' — תחום נוסף שבו עסק אברהם אורן לכל אורך דרכו החינוכית. ד"ר עודד שרמר מביה"ס לחינוך בבר-אילן פותח שער זה בדיון מקיף על התייחסות לבעיות הדת והמדינה בביה"ס. ד"ר ישעיהו תדמור, מנהל ביה"ס הריאלי בחיפה, עמית וידיד לאורן ז"ל, מביא היבט היסטורי ויישומי מעניין, הקשור בלימודי היהדות בביה"ס התיכון בישראל: מה לקת יוסף שכטר, מוותיקי המורים בביה"ס הריאלי ומקים 'חוג השכטריסטים', מהפילוסוף האקסיסטנציאלי קירקגור, להשקפת עולמו וליישומה בהוראת מדעי היהדות בביה"ס התיכון? שני המאמרים האחרונים בשער זה מביאים היבטים יישומיים נוספים ללימודי היהדות בביה"ס: דפי ירחי צממכללת ליפשיץ קושר אותם לשיקולים מ'תורת ההכרה', ושמעון אורן ממרכז מילטון שבאוניברסיטה העברית (אחיזו של אברהם אורן ז"ל) מציג פרדיגמות להוראת התחום בביה"ס, בהסחמך על 'העמידו תלמידים הרבה'.

עד כאן טקידה קצרה על הכותבים וזוגן הספר.

* * *

בפתח הספר נודה לכל העוסקים במלאכה: לכותבים הרבים, שנענו בחפץ לב לתרום משלהם לספר מתוך היכרות והוקרה למפעלו החינוכי של אורן ז"ל; לשמוליק בדאור העורך הלשוני והמביא לבית הדפוס; ליהודית בנימין המדפיסה ומאחדת את כל המאמרים לתמליל אחד; לשמעון אורן ולבני המשפחה, ולשלמה גולדמן סגנו ומחליפו של אורן ז"ל בניהול ביה"ס, שסייעו לכל אורך הדרך. לתודות מיוחדות ראויות עיריית מגדל-העמק, בראשות חה"כ שאול עמור, ורשת 'אורט' בניהולו של ישראל גורלניק; שני שותפים נאמנים אלה ל'פואמה הפדגוגית' של אברהם אורן במגדל-העמק, בחייו ולאחר מותו, תרמו ביד נדיבה להוצאת קובץ זה לזכרו.

לסיום — מילה אישית. הכרתי את אברהם אורן ז"ל לראשונה בבית רוטנברג בחיפה, כשהוא מורה ותיק וכריזמטי בתחום הפסיכולוגיה למדריכי תנועות הנוער ואני חבר מחלקת ההדרכה במזכירות הנוער העובד והלומד וסטודנט צעיר לחינוך. כבר אז ריתקה אותי דמותו של האיש עם הזקן הלבן, היודע לסחוף את שומעיו ולהביאם למחשבה ולעשייה חינוכית. משנכנסתי לעבודתי באורנים נפגשו דרכינו פעמים רבות, ותמיד יכולתי להרים אליו טלפון ולנסות במשותף, ב'שדה', 'הרפתקה חינוכית' חדשה כזו או אחרת. מכרים משותפים שאלוני, לעתים, מה לי, חבר קיבוץ, ולאיש בעל השקפות לאומיות מאד כאורן ז"ל. ואני השבתי שאף פעם לא עלה העניין בשיחות בינינו, כי מצאנו מונה משותף נרחב ביותר בתחום החינוך. אברהם היה, אכן, מחנך יוצא דופן, בכל רמ"ח ושס"ה, מקורי וייחודי. אורנים, ביה"ס לחינוך של התנועה הקיבוצית ומכללת החינוך הגדולה בצפון, ראתה בו ידיד מקצועי ואישי. הוקרנו ואהבנו את אברהם אורן ז"ל, והוא חסר לנו בנסיונותינו החינוכיים ב'שדה'. יהא זכרו ברוך, ונקווה שספר זה לא רק ינציח את עשייתו ודמותו אלא גם יתרום תרומה של ממש ל'שדה' ולאקדמיה החינוכיים בישראל; בכך יהיה משהו מהמשך דרכו החינוכית של אורן ז"ל באורט רוגוזין במגדל-העמק.

יובל דרור

הנהלת אורנים, סתיו תשנ"ה